

Grāmatas

Heiko F. Martena 2009. gadā iznākušajā **monogrāfijā “Languages and Parliaments” (Valodas un parlamenti)** uzsvērta valodu un parlamentu mijiedarbība, mēģinot rast atbildi uz jautājumu – cik lielu lomu var spēlēt parlamentārās institūcijas, risinot valodu politikas jautājumus. Šis aspekts pētījumā ir pieteikts īpaši attiecībā uz minoritāšu valodām un šo valodu revitalizācijas jeb atdzimšanas procesiem.

Autors ir detalizēti izpētījis Skotijas un Norvēģijas parlamentu dokumentus, intervējis šo zemju politiķus, valodu aktivistus, pētniekus. Monogrāfijā ir daudzpusīgi raksturots, kā decentralizētā Skotu Parlamenta izveidošana, kā arī Sāmu Parlamentālās Asamblejas (*Sameting*) nodibināšana Norvēģijā ir veicinājušas gotu un sāmu valodas saglabāšanu.

Konferences

2008. gada 13.–14. novembrī Eiropas akadēmijā Bolcāno (Dienvidtiroles galvaspilsētā (Itālijā)), notika **LULCL II konference**, kuras mērķis ir veicināt datorizētu atbalstu mazākumvalodām.

Šis apvidus Dolomītu kalnu pakājē ir gan ģeogrāfiski, gan lingvistiski nošķirts (līdz I pasaules kara beigām Bolcāno bija Austrijas sastāvā, tad teritorija integrēta Trentino-Alto Adidžes reģionā Itālijā). Te runā itāliešu, vācu (Dienvidtirolē tai ir otrās valsts valodas statuss) un arī vietējā ladīnu valodā (retoromāņu dialekts vai valoda, tuvinās itāliešu valodai), kas 1989. gadā ieguva oficiālās valodas statusu. Esošo vairākvalodību apliecina kaut vai pilsētas nosaukums (vāciski – *Bozen*, itāliski – *Bolzano*, ladīniski – *Bulsan/Balsan*). Pēc 2001. gada tautas skaitīšanas datiem, Bolcāno dzīvo apmēram 95 000 cilvēku, 73% iedzīvotāju runā itāliešu valodā, no pārējiem 1% atzīst ladīnu valodu kā pirmo valodu.

Lai celtu Trento-Dienvidtiroles reģiona prestižu, pēc provinces vadības iniciatīvas 1992. gadā tika izveidota Eiropas akadēmija (EURAC), kas apvieno 10 pētniecības institūtus. Rūpējoties par jaunatnes piesaistīšanu reģionam, 1997. gadā tika nodibināta Brīvā Bolcāno universitāte, ko finansiāli atbalsta Bolcāno autonomā province. Šobrīd universitātē ar vairāk nekā 3000 studentiem studijas notiek itāliešu, vācu un angļu valodā, bet speciāli semināri notiek arī ladīnu valodā. Tādējādi reģiona administrācija attīsta zinātnisko potenciālu uz vietas, vienlaikus mēģinot celt arī dzimtās vietas prestižu.

Ladīnu valodai, kuras runātāju skaits tiek lēsts no 30 000 līdz 35 000, ir pieci varianti (Val Badia, Gherdēina, Fascia, Fodom, Anpezo), kas atšķiras no ielejas ielejā. Visiem šiem variantiem ir izstrādāti arī rakstības pārbaudītāji. Dokumenti tiek iespiesti 3–5 ladīnu valodas variantos. Ar lingvistisko situāciju reģionā iepazīstināja P. Videsots (Paul Videsott) no Brīvās Bolcāno universitātes. Šobrīd vērojami centieni standartizēt ladīnu valodu. Lai gan vēl aizvien nav izsmeļošanas ladīnu valodas skaidrojošās vārdnīcas (pie kuras tiek strādāts), tomēr ir izveidots 8 milj. vārdlietojumu liels korpus (tajā netiek veikta morfoloģiskā marķēšana). Korpus, kā jau jebkuras minoritātes valodas korpus, saskaras ar reprezentativitātes problēmu, jo to veido galvenokārt administratīvie teksti.

Konference, kas bija veltīta mazākumvalodām (lesser used languages), paplašināja šī jēdziena robežas no mazāk lietotām valodām līdz valodām, kam pietrūkst valodas resursu (tekstu korpusu, leksisko datu bāzu, audio un video ierakstu u. c.) vai to dati nav pietiekami daudzu valodas jautājumu risināšanai.

Tādējādi konferencē izskanēja referāti, kas veltīti, piemēram, Āfrikā (Angolā, Mozambikā, Kaboverdē, Gvinejā-Bisau un Santomē un Prinsipi) runātajiem portugāļu valodas variantiem (A. Mendesa (Amália Mendes) no Lisabonas universitātes, www.clul.ul.pt). Zinātnieku mērķis bija noskaidrot, kāda leksikona daļa ir visiem kopīga, bet kas ir atšķirīgā, perifērā leksika. Šie novērojumi palīdz izstrādāt labākus mācību līdzekļus gan tiem studentiem, kas ierodas Portugālē, gan skolotājiem Āfrikā. Uzmanība tika pievērsta arī valodas apguvēju korpusam, savā pieredzē dalījās K. Aijmera (Karin Aijmer) no Gēteborgas universitātes, kas sniedza pārskatu par Starptautisko angļu valodas apguvēju korpusu (International Corpus of Learner English, ICLE, <http://www.fltr.ucl.ac.be/FLTR/GERM/ETAN/CECL/Cecl-Projects/Icle/icle.htm>), sīkāk pievēršoties zviedru studentu daļai un komentējot, kā tiek veikta kļūdu marķēšana un kā vēlāk tiek salīdzināti angļu valodas apguvēju un dzimtās valodas runātāju dati. Līdzīgi ir izveidots arī itāliešu valodas apguvēju korpus VALICO (On-line corpus of the Learning varieties of the Italian language, <http://www.bmanuel.org/projects/br-HOME.html>), par to konferencē stāstīja E. Korino (Elisa Corino) no Turīnas universitātes.

Atsevišķa konferences sekcija bija veltīta zīmju valodai, kas, pateicoties straujajai migrācijai un medicīnas progresam, arī zaudē savu viendabību un tiek uzskatīta par apdraudētu. Šobrīd pasaulē ir ap 120 dažādām zīmju valodām, konferencē piedalījās Holandes (www.corpusngt.nl) un Grieķijas zīmju valodas pētnieki (www.ilsp.gr). Jāpiemin, ka, piemēram, Holandē no 16 milj. iedzīvotāju ir 5 000 zīmju valodas lietotāju,

turklāt daudzi šo valodu izmanto kā otro valodu. Grieķijā eksistē 3 zīmju valodas dialekti, grieķu zīmju valodai 2000. gadā tika piešķirts oficiālās valodas statuss.

Viens no uzaicinātajiem runātājiem – Davids Gibons (Dafydd Gibbon) no Bīlefeldes universitātes – pievērsa uzmanību formātu un procedūru standartiem, kas ņemami vērā, veidojot jaunus resursus. Vienlaicīgi tika izvērsti arī termina „resursi” saturs, ietverot ne vien valodas datus elektroniskā formā un tai piemērotos programmrīkus, bet arī metainformāciju gan par valodas datiem, gan par programmrīkiem. Sistēmā katras valodas resursus ļauj novērtēt BLARK (Basic Language Resource Kit) formāts, ar ko konferencē iepazīstināja D. Gibons. Šobrīd arī Latvija piedalās CLARIN (Vienota valodas resursu un tehnoloģiju infrastruktūra, www.clarin.lv) projektā, kur viena darba grupa veltīta tieši BLARK darbībai. Tās mērķis ir noteikt minimālo valodas resursu kopu, kas nepieciešami sociālo un humanitāro zinātņu pētniekiem, kā arī izvērtēt esošās valodas resursu specifikācijas, izvirzīt kritērijus resursu un rīku kvalitātes noteikšanai.

Daudzu valodas jautājumu risināšanu var atvieglot marķēti (anotēti) dati. Datu izveide ir saistīta ar vairākām problēmām, kas prasa gan tehniskus risinājumus (piemēram, uzkrājot valodas datus, jārēķinās, ka ne vienmēr adekvāti lietotas diakritiskās zīmes), gan teorētiskas nostādnes, kad jāvienojas par dažādu valodas parādību viennozīmīgu interpretāciju, kas vēlāk izmantojama marķēšanā.

J. Allvūds (Jens Allwood, Gēteborgas universitāte) aicināja aizdomāties, cik svarīga ir multimodālu korpusu izveide, kas apvieno zināšanas par valodu un kultūru, zināmā mērā fiksējot komunikācijas modeli. Taču šo milzīgo datu uzkrāšana rada jaunas problēmas, kā un kur saglabāt skaņu ierakstus, video un teksta resursus.

Viens no spilgtākajiem šīs konferences priekšlasījumiem bija par velsiešu valodas elektroniskajiem resursiem (D. Ifaisa (Delyth Prys) no Velsas universitātes). Velsiešu valodas resursu izstrādātāji pilnā mērā īsteno valodnieka D. Kristala 2000. gadā publicētajā grāmatā „Valodas nāve” pausto domu, ka apdraudēta valoda tikai iegūs no tā, ja tās runātāji pratīs izmantot moderno tehnoloģiju sniegtās iespējas. Velsā ir izstrādāts nacionālās darbības plāns, kas paredz nostiprināt velsiešu valodas izmantošanu interneta vidē un palielināt esošo elektronisko resursu klāstu. Lai to panāktu, ir izveidots pareizrakstības un gramatikas pārbaudītājs, tēzaurus un terminoloģijas datubāze, nākotnē uzsvars tiks likts uz runas tehnoloģiju attīstīšanu. Vārdnīcas tiek piedāvātas gan kā tiešsaistes produkts, gan izmantošanai mobilajā telefonā, tādējādi, ņemot vērā jaunākās paaudzes interesi par jaunajām tehnoloģijām, tiek veicināta arī interese par velsiešu valodu. Notiek arī programmatūras velsiskošana. Šāda mērķtiecīga darbība devusi arī rezultātus,

par 25% palielinājies to lietotāju skaits, kas darba datorā strādā ar lietotāju saskarni velsiešu valodā, un par 24% palielinājies to cilvēku skaits, kas mājās lieto programmatūru velsiešu valodā. Lietotāju atsauksmes rāda, ka viņu uztverē velsiešu statuss paaugstinās, ja ir iespēja to izmantot datortehnoloģijās. Labā līmenī ir nodrošināti arī runātās valodas resursi, piemēram, WISPR (Welsh and Irish Speech Processing Resources) projekts (http://www.e-gymraeg.org/wispr/index_en.htm). Turklāt velsiešiem ir izdevies iestrādāt velsiešu valodas apmācības kursu ar gramatiku, vārdnīcu, klausīšanās u. c. iespējām arī BBC mājas lapā (<http://www.bbc.co.uk/wales/learnwelsh/>). Tādējādi viņi cer palielināt velsiešu valodā runājošo skaitu (tiek minēts, ka 1991. gadā bija 18,5% (~500 tūkstošu cilvēku) Velsas iedzīvotāju, kas runāja velsiešu valodā, 2001. gadā – 21%, bet mērķis ir 2011. gadā sasniegt 26% runātāju).

Dž. Miši (Giovanni Mischi) uzrunā par ladīnu valodas attīstīšanas iespējām norādīja, kā palielināt valodas lietojuma sfēru: paplašinot leksikonu ar neoloģismiem un īstenojot valodas plānošanas politiku (standartizāciju un normalizāciju). Turklāt mazām valodām standartizācija un normēšana ir veicama zinātniskā uzraudzībā un atzītas autoritātes (piemēram, institūcijas) vadībā (šis ceļš atšķiras no lielo valodu pieredzes, kur no lielāka skaita variantu kāds tiek izvēlēts par normatīvu). Domājams, ka tāds ceļš ejams arī latgaliešu rakstu valodai, respektīvi, jābūt Latgaliešu rakstu valodas komisijai, kas palīdzētu valodas kopšanas procesā.

Everita Andronova (LU MII) un Aleksejs Andronovs (Sanktpēterburgas Valsts universitāte) iepazīstināja ar Latvijas Nacionālās bibliotēkas aicinājumu izveidot Latviešu valodas nacionālo korpusu un uzsvēra, ka šāds korpuss nebūtu pilnvērtīgs bez latgaliešu rakstu valodas apakškorpusa. Īpaša uzmanība tika pievērsta korpusa datu kvalitātei. Ja uzskatām, ka valodas korpuss ir reprezentatīvs rakstīta teksta vai transkribētas runas kopums elektroniskā formā, ko izmanto valodas (dialekta, valodas stila) analīzei un aprakstam, tad mūsdienu latgaliešu rakstu valodas korpusa izveide saistīta ar vismaz divām lielām problēmām: 1) kā panākt līdzsvaru korpusa saturā, jo tāpat kā jebkurai citai (mazākuma) valodai trūkst dažu funkcionālo stilu datu; 2) kā nodrošināt valodas datu autentiskumu, ņemot vērā faktu, ka daudzi teksti ir vienkārši „fonētiski pārlikumi” no latviešu valodas, un kā apstrādāt dažādos rakstības variantus, kas ir fiksēti tekstos. Korpusa izveide jāsāk ar plānošanu, izlemjot, kādi teksti ir reprezentatīvi, kādas būs to proporcijas u. tml. Korpusa izstrāde risināma līdzīgi, kā ieteikts LU MII 2005. gadā izstrādātajā „Latviešu valodas korpusa koncepcijā” (<http://www.korpuss.lv/uzzinas/koncepcija.pdf>).

Nenoliedzami, mūsdienu latgaliešu valodas korpuss ir nepieciešams valodas prestiža celšanai un attīstības nodrošināšanai.

2009.gada 28.–30. maijā Tartu Universitātē (Igaunijā) notika kārtējā starptautiskā minoritāšu valodu konference (**ICML – 12th International Conference on Minority Languages**). Katru otro gadu tā tiek organizēta kādas Eiropas valsts reģionā, kurā tiek lietotas minoritāšu vai reģionālās valodas (Tartu tika izraudzīta tamdēļ, ka Igaunijas dienvidaustrumu daļas reģionā tiek izmantota veru (võru) valoda).

Rēzeknes Augstskolas docētāji Ilga Šuplinska, Sanita Lazdiņa un Heiko F. Marten piedalās šajās konferencēs kopš 2005.gada, kad 10. ICML konference notika Triestā, Itālijā. Tāpat pieredze tika gūta arī 2007. gadā pilsētā *Pecs*, kas atrodas Ungārijā.

Tartu notikušajā konferencē I. Šuplinska un S. Lazdiņa uzstājās ar diviem referātiem:

- 1) *Languages in the Eastern Part of Latvia (Latgale): Data and Results*;
- 2) *Languages, religions and ethnic dynamics in Latgalia* (kopā ar Itālijas/Somijas pētnieku *Vittorio Dell'Aquila*).

Viņu prezentācijās galvenā uzmanība tika veltīta pētījuma „Valodas Austrumlatvijā” datu ieguves un apstrādes jautājumiem, datu interpretācijas iespējām, individuālo pētījumu tematiem (valoda un identitāte, dzimumloma valodas saglabāšanā, valodas apguve kā valodas plānošanas kategorija u. c.).

2. starptautiskā latgalistikas konference „Centrs i perifereja: perspektīvu maiņa” (veltīta Marijas Andžānes simtgadei) notika Rēzeknē 2009. gada 15.–17. oktobrī. Pirmā latgalistikas konference pulcēja zinātniekus Sanktpēterburgā, nākamā tiks organizēta Greifsvāldē (Vācija). Par konferenci Rēzeknē interesi izrādīja ne tikai pētnieki (no Latvijas, Lietuvas, Krievijas, Polijas, Igaunijas, Itālijas, Francijas, Vācijas, Somijas), bet arī vietējā inteliģence, katoļu baznīcas, Latvijas reģionālo un mazāk lietoto valodu savienības pārstāvji. Jau konferences apsveikuma runās izskanēja bažas par latgaliešu valodas likteni. Atbalstu tās attīstībai un saglabāšanai pauda Rēzeknes domes izpilddirektors Raimonds Olehno un Izglītības un zinātnes ministrijas Valodas politikas nodaļas vadītāja Zaiga Sneibe.

Ar pilnu konferences programmu interesenti var iepazīties Rēzeknes Augstskolas (RA) mājas lapā (www.ru.lv), darbs noritēja divās — literatūras, folkloras, kultūrvēstures un valodniecības – sekcijās.

Par konferences centrālo notikumu kļuva monogrāfijas „Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti” prezentācija. Iespaidīgajā A4 formāta 466 lappušu biežajā foliantā ierobežotā apjoma dēļ netika iekļauti visi šobrīd Eiropā kvantitatīvi lielākā sociolingvistiskā pētījuma (9076 respondenti) materiāli. Projekta iniciators ir Rēzeknes Augstskolas pasniedzēja Sanita Lazdiņa un Ilga Šuplinska. Monogrāfija ir vairāku gadu sadarbības rezultāts: datortehnoloģiju izmantošanu datu apstrādē un karšu izveidē nodrošināja Milānas-Bikoka Universitātes (Universita di Milano-Bicocca) profesori Gabriels Iannakaro (Gabriele Iannaccaro) un Vitorio Del’Akila (Vittorio Dell’Aquila), Ludzas igauņu valodas attīstībai izsekoja Karls Pajusalu (Karl Pajusalu) no Tartu Universitātes, individuālos pētījumus pamatā veica RA humanitārā virziena pētnieki, kopumā tika koordinēta 150 pētnieku, datu savācēju, ievadītāju grupa.

Lielākā daļa valodniecības sekcijas priekšlasījumu, sasaucoties ar vērienīgo monogrāfiju, bija sociolingvistikas nozarē. Ārzemju kolēģi demonstrēja pieredzi informācijas tehnoloģiju izmantošanā (jau minētie Itālijas lingvisti), „mazo valodu” pētīšanā (viesi no Francijas, Igaunijas), kā arī prezentēja lingvistiskās ainavas metodi.

Literatūras, folkloras un kultūrvēstures sekcijā priekšlasījumu klāsts bija ļoti plašs: gan ieskats 18. gadsimta Latgales katoļu baznīcu grāmatu krājumos, gan identitātes interpretācijas, gan lingvokulturoloģiski, kultūrvēsturiski pētījumi, gan studijas par valodas funkcijām tīmeklī.

Atsaucoties uz sociolingvistiskā pētījuma rezultātiem, konferences organizatori ierosināja dalībniekus akceptēt rezolūciju par reģionālās valodas statusa piešķiršanu latgaliešu valodai. Tas raisīja plašas debates, īpaši saistībā ar latgaliešu valodas apguves iespējām skolā.

Konferencē satikās dažādu paaudžu, dažādu humanitāro un sociālo zinātņu pārstāvji, lai vienotos pārliecībā, ka latgalistikas pētījumi ir attīstāmi ne tikai teorētiskā līmenī, bet arī praksē, rosinot atbildīgās institūcijas un valodas lietotājus uz reģionālās valodas funkcionālo sfēru paplašināšanu.

Konferences gaitā tika prezentēti vēl divi būtiski izdevumi – pirmās latgalistikas konferences rakstu krājums („Latgalistikys kongresu materiali”), kā arī audio un video disks „Sūpluok”, kas tika veltīts M. Andžānes simtgadei, – tie paredzēti kā pētniekiem, tā skolu jaunatnei un skolotājiem, apgūstot novada mācību un stiprinot nacionālo pašapziņu.

2009. gada 29. un 30. oktobrī Rēzeknē notika **akadēmiska konference skolotājiem “Reliģiskās dažādības tematika izglītībā – Eiropas, nacionālā un reģionālā**

dimensija”. Tajā referēja dažādu nozaru speciālisti, kuru pētnieciskā darba tematika tieši vai netieši saistīta ar reliģisko izglītību. Viņu vidū bija Latvijas Universitātes, Daugavpils Universitātes, Rēzeknes Augstskolas, Sociālā darba un sociālās pedagoģijas augstskolas “Attīstība” pasniedzēji (Laima Geikina, Dzintra Iliško, Liesma Ose, Olga Senkāne), kā arī garīdzniecības pārstāvis (Rēzeknes Augstskolas viespasniedzējs, katoļu draudžu prāvests Juris Zarāns) un Rēzeknes Augstskolas doktorante Spodra Austruma. Konferencē tika uzklauts arī profesionāla viedoklis – par jauno tehnoloģiju (interaktīvās tāfeles) izmantošanas iespējām darbā ar skolēniem stāstīja praktizējoša skolotāja, Rēzeknes Augstskolas otrā līmeņa profesionālās augstākās izglītības studiju programmas “Reliģijas pedagoģija” absolvente Ņina Šukste. Šī jau ir otrā reliģiskās izglītības problemātikai veltītā konference, kas notiek Rēzeknes Augstskolā – pirmā bija 2007. gada 3. aprīlī.

Pasākuma atklāšanā runāja vietējo etnoreliģisko kopienu pārstāvji – Rēzeknes vecticībnieku draudzes priekšnieks Vladimirs Nikonovs un Rēzeknes ebreju reliģiskās draudzes priekšniece Rašele Kukļa.

Konferenci organizēja Latvijas Bībeles biedrība sadarbībā ar Rēzeknes Augstskolas Humanitāro zinātņu katedru un Reģionālistikas institūtu, kā arī Latvijas Universitātes Teoloģijas fakultāti. Konferences laikā bija iespēja bez maksas saņemt arī tajā nolasīto referātu krājumu. Šo konferenci atbalstīja Eiropas Kopienas programma nodarbinātībai un sociālai solidaritātei – PROGRESS (2007.–2013.). Projekta koordinators ir Reģionālistikas institūta vadošais pētnieks Valdis Tēraudkalns.

Projekti

Valsts pētījumu programmas „Letonika: pētījumi par vēsturi, valodu un kultūru” aktivitātes Rēzeknes Augstskolā (2005–2009). Apakšprojekta „Kultūras procesu kontinuitāte Latgalē” darbības galvenās aktivitātes un rezultāti piecu gadu laikā:

- folkloras un etnolingvistisko ekspedīciju organizēšana: Līksnas pagasts Daugavpils raj. (2005), Naurēnu pag. Rēzeknes raj. (2006), Indras pag. Krāslavas raj. (2007),
- individuālie pētījumi apkopoti krājumā „Kultūras procesi Latgalē: folkloras, literatūra, valoda” (2006),
- etnolingvistiskās aptaujas izveide, datu vākšana Austrumlatvijā (savāktas 9076 anketas visā Austrumlatvijā), izveidota etnolingvistisko aptauju datu bāze un izdota monogrāfija „Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti” (2009) (līdzfinansējums arī no RA, IZM grants (2006), VVA atbalsts (2008), kā arī monogrāfijas izdošanā – Stenlija Gorsvāna ziedojums),

- organizēta starptautiska konference „Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi”, 2007. gada 24.–26.maijā, izdots konferences krājums (2008),
- notikusi 1. latgalistikas konference Sanktpēterburgā (organizatori SVU, LU, RA), izdoti konferences raksti „Latgalistikys kongresu materiali” (2009),
- ir sakārtota un izdota grāmata „Susātivs. Myusdīnu latgalīšu dzejis antologeja” (2008, līdzfinansējums arī no VKKF), popularizējot latgaliešu literārās valodas tradīciju skolu jaunatnes un jauno literātu vidē.

Projektā pastāvīgi iesaistītie pētnieki – Ilga Šuplinska, Angelika Juško-Štekele, Sanita Lazdiņa – savos pētījumos piedāvāja starpdisciplināru skatījumu Latgales reģiona problēmjuatājumu risinājumā, tādējādi šajā laika posmā, darbojoties projektā un arī iesaistot savu pētījumu atziņas tiešajā studiju procesā, tika meklēta novatora metodoloģija, jaunas pētniecības metodes filoloģijā. Ilga Šuplinska savos pētījumos piedāvāja filoloģiskās analīzes pieeju (Šuplinska 2008: 130–144, Nr. 1), kā arī izstrādāja asociatīvās analīzes metodi literāra teksta izpratnei (Šuplinska 2008: Nr. 1, 13–19). Angelika Juško-Štekele vairāk ir aprobējusi lingvokulturoloģisko pieeju (Juško-Štekele 2008: 154–163), ko izmanto savos pētījumos, kā arī piedāvā studentiem kā vienu no optimālākajām metodēm pētniecisko darbu veikšanai. Sanita Lazdiņa savos pētījumos lieto diskursa analīzes pieeju (Lazdiņa 2008: 103–118), kas lietišķo pētījumu sfērā ļauj panākt optimālu līdzsvaru starp teorētiskām atziņām un praktisko situācijas analīzi.

2008. gadā RA pētnieku darba grupai pievienojās angļu filologs, valodas politikas un plānošanas jautājumu pētnieks Heiko F. Martens (Marten), kurš sadarbībā ar studējošajiem un pētnieci S. Lazdiņu piedāvāja Baltijā praktiski neaprobētu lingvistiskās ainavas izpētes metodi (Lazdiņa, Marten, Pošeiko 2008: Nr. 1, 35–43). Ir jāatzīst, ka tieši izvēlētajā metodoloģijā, kas respektē starpdisciplināra rakstura pētījumu nepieciešamību un rāda to produktivitāti, ļāva sadarboties šajā projektā dažādu filoloģijas nozaru pētniekiem.

Rēzeknes Augstskolas (RA) Filoloģijas katedras docētāji (A. Juško-Štekele, I. Šuplinska, A. Kļavinska, L. Bernāne) savos individuālajos pētījumos nepārtraukti ir akcentējuši Latgales reģiona problemātiku, taču Adama Mickeviča Universitātes Poznaņā Valodas politikas un minoritāšu studiju katedras (Polija) profesora T. Viherkeviča (Tomasz Wicherkiewicz) rosinātā starptautiskā konference „Reģionālās valodas jaunajā Eiropā” (2004), kā arī iesaistīšanās Letonikas programmas projektā „Valoda un vide” (2005) noteica to, ka tieši reģiona izpēte ir kļuvusi par vadošo pētniecības tēmu kā projekta tiešajiem izpildītājiem, tā studējošajiem, novada jauniešiem, kas tiek iesaistīti folkloras, etnolingvistiskajās ekspedīcijās, sadarbojas ar augstskolas mācībspēkiem dažādu radošo

projektu īstenošanā (konkursi, vasaras apmācības nometnes, latgaliešu literārajā valodā rakstīto grāmatu prezentācijas un izdošanas). Projekta mērķis – akcentējot Latgales kultūras procesu kontinuitāti, izpētīt Latgales reģiona valodas, literatūras, folkloras specifiku, atklāt reģionālās identitātes izpausmes un nozīmi Latvijas un Eiropas kontekstā, ir attīstīts divos lielākos aktivitāšu blokos:

- 1) lingvistisko un etnisko procesu izpēte Latgalē, pētot valodas un reliģijas u. c. faktoru ietekmi uz noteiktu makrovidi (individuāls, ģimene, dzimta) un makrovidi (kopiena, sabiedrība),
- 2) folkloras un literāro procesu izpēte un attīstības veicināšana, popularizējot reģionālistikas idejas jauniešu auditorijā, rīkojot šīs mērķauditorijas interesēm atbilstošus pasākumus, popularizējot zinātniski pētniecisko procesu sabiedrībā.

Pētot latgaliešu valodas fenomenu kultūrā, folkloras un literārajos tekstos, bet no 2006. gada arī etnolingvistiskajās aptaujās, intervijās, var secināt, ka stereotipiska Latgales situācijas atveidošana statistikas datos, sabiedrības priekšstatos, mediju radītajā Latgales tēlā ne vienmēr atbilst realitātei. Gan etnolingvistisko aptauju (kopā savāktas pāri par 9000 anketu, katra anketa sastāv no astoņdesmit četriem slēgtiem jautājumiem, www.ru.lv/petnieciba, pagaidām pieejama tikai RA pētniekiem), gan literāro un folklorisko procesu izpēte ir vērsta ne tikai uz konkrētās (atsevišķos gadījumos – vēsturiskās) situācijas izziņāšanu, bet galvenokārt uz konkrētiem ieteikumiem, arī realizētiem pasākumiem, kas ļautu optimizēt Latgales reģiona attīstību un celtno reģiona teritoriālās identitātes pašapziņu, tādējādi netieši ietekmējot arī reģiona labklājības, kultūras un izglītības pakalpojumu kvalitātes uzlabošanu.

Darbība konkrētajā projektā docētājiem ir ļāvusi ne tikai veikt un dažādos starptautiskos pasākumos prezentēt individuālos pētījumus, bet rosinājusi izveidot reģionālistikas pētījumu centru Rēzeknes Augstskolā.

LITERATŪRAS SARAKSTS

- Juško-Štekele, Angelika (2008). Etniskie tipi latgaliešu folklorā un mūsdienu sabiedrībā. *Etniskums Eiropā: sociālpolitiskie un kultūras procesi: starptautiskās zinātniskās konferences materiāli*. Rēzekne: RA. 154–163.
- Lazdiņa, Sanita (2008). Latviešu valodas kā otrās valodas apguves jautājumi lietišķās valodniecības attīstības kontekstā. *Via Latgalica. Humanitāro zinātņu žurnāls*. Rēzekne: RA. 103–118.
- Lazdiņa, Sanita, Marten, Heiko, Pošeiko, Solvita (2008). Lingvistiskās ainavas metode – netrādicionāls ceļš multilingvisma jautājumu izpēti un mācīšanā. *Tagad. Zinātniski metodisks izdevums*. Rīga: LVAVA. 35–43.
- Šuplinska, Ilga (2008). Personvārda funkcionalitāte jaunākajā latviešu dzejā. *Via Latgalica. Humanitāro zinātņu žurnāls*. Rēzekne: RA. 130–144.

Šuplinska, Ilga (2008). Asociatīvās metodes izmantojums dzejoļu krājuma analīzē. *Tagad. Zinātniski metodisks izdevums*. Rīga: LVAVA. 13–19.

IDiAL (Intercompetency and Dialogue through Literature, *Literatūra (teksts) – starpkompetenču (transversālās) un dialoga attīstītāja*) ir starptautisks *Comenius* programmas projekts, ko vada Bulgārijas Literatūras institūts un koordinē Starpkultūru sadarbības fonds (Bulgārija). Projektā piedalās sešu valstu pētnieki, pedagogi, izglītības nozaru speciālisti humanitārajā jomā, pārstāvēt Slovēniju, Somiju, Lielbritāniju, Spāniju, Bulgāriju un Latviju. Projekta darbības laikā (2008–2010) ir paredzētas šādas pamataaktivitātes:

- jaunas metodikas izstrāde transversālo kompetenču aktualizēšanai humanitārā un sociālā bloka priekšmetos skolā,
- skolotāju kursu sagatavošana,
- skolotāju rokasgrāmatas izstrāde un izdošana katras valsts nacionālajā valodā un angļu valodā,
- mājas lapas izveide.

Latviju projektā pārstāv darba grupa no Rēzeknes Augstskolas Filoloģijas katedras – I. Šuplinska, A. Juško-Štekele, S. Lazdiņa, kā arī projekta ideju pilotēšanai ir piesaistītas skolas, kurās ir bilingvāls apmācības process vai arī kuru etniskais sastāvs ir multikulturāls. Sadarbības skolas ir Zilupes vidusskola, Nautrēnu vidusskola, Rēzeknes poļu vidusskola.

Education and Culture DG

Lifelong Learning Programme

Jau kopš 1993. gada Rēzeknes Augstskolas mācībspēki un studenti veic pētnieciskus pasākumus Latgales reģiona mutvārdu un nemateriālās kultūras izpētē, bet, sākot ar 2003. gadu, pētnieciskie pasākumi tiek organizēti lauka pētījumu veidā.

Ievērojot šo tradīciju, no 2009. gada 27. jūnija līdz 1. jūlijam Humanitāro un juridisko zinātņu fakultātes Filoloģijas katedras akadēmiskais personāls, akadēmiskās bakalaura studiju programmas „Filoloģija” 1. kursa studējošie un Letonikas institūta zinātniskais personāls devās lauka pētījumos uz Ciblas novadu. Pētījumu finansiāli atbalstīja Rēzeknes Augstskolas Zinātnes padome.

Lauka pētījums Ciblas novadā tika veikts, īstenojot **programmu „Latgales novada mutvārdu un nemateriālā kultūras mantojuma izpēte un popularizēšana”**, tajā paredzētas trīs galvenās aktivitātes:

- lauka pētījuma organizēšana, kura laikā tiks vākti mutvārdu un citi nemateriālās kultūras materiāli,
- savāktu materiālu sistematizēšana un sagatavošana elektroniskai publicēšanai,
- materiālu ievietošana RA mājas lapā.

Ciblas novads tika izveidots 2004. gadā, apvienojoties Ciblas un Līdumnieku pagastiem. Abās teritorijās arī tika veikts lauka pētījums – intervēti cilvēki, savākts foto materiāls, filmēts video un ierakstīts audio materiāls. Visvairāk tika savākti dzīvesstāsti, muzikālā folklorā, pieredzes stāsti. Tradicionālais pagastā satikto darbinieku uzskats – folkloru var pierakstīt tikai no gados vecākiem cilvēkiem, tie savukārt tika iedalīti *vērtīgajos* un *nevērtīgajos* folkloras zinātajos. RA pētnieku komanda vadījās pēc personīgās pieredzes un pētījumus sāka gan ar pagastā pazīstamu cilvēku, gan uz labu laimi un nojautu satikto iedzīvotāju intervēšanu. Pēc piecu dienu intensīva darba ikviens vēlējās vēlreiz atgriezties Ciblas novadā, lai turpinātu intervijas.

Taujājot pēc cilvēka, kurš var pastāstīt par seniem laikiem, pagastos parasti tiek norādīts uz gados vecāko iedzīvotāju. Ciblā tika intervēta Emīlija Laizāne (dzimusi 1919. gadā), no kuras tika pierakstītas dziesmas un pieredzes stāsti par dažādiem notikumiem. Interesanti bija vērot, kā E. Laizānes dzīvespieredzi, zināšanas un dziesmas ir pārmantojušas Vanda Laizāne un Valentīna Ulase. Pētniekiem tika dota iespēja šīs trīs teicējas intervēt atsevišķi un arī visas kopā. Savukārt no V. Laizānes un V. Ulases dziesmu folkloru ir mantojuši Ciblas folkloras kopas un kapelas „Ilža” dalībnieki.

Interesanti stāsti un pasakas tika pierakstīti no Antoņinas Trukšānes. Par aušanas tradīciju stāstīja un savus darbus pētniekiem izrādīja māsa Valentīna Stripkāne, Irēna Zadvinska un Lidija Kučinska. Par godu tradīcijām un saimniekošanas prasmēm stāstīja Lidija Poļakova.

Lauka pētījuma dalībniekiem bija iespēja satikties ar 20. gadsimta 60. gadu *večerinku* un zaļumbaļļu muzikantiem Jāni Rancānu un Jāni Abricki, bet par *večerinkām* un kolhoza laiku ballītēm prata pastāstīt ļoti daudzi Ciblas novada iedzīvotāji. Izrādījās, ka arī ermoņiku spēlmaņu ir daudz vairāk, nekā zina paši pagasta iedzīvotāji. Gados jauni ermoņiku spēlmaņi sevi neuzskata par muzikantiem, jo nepazīst notis, bet bieži uzspēlē kādos radu vai draugu godos. Pētniekiem tas bija atradums.

Dzīves pieredzes stāstus lauka pētniekiem uzticēja Valentīna Duncāne, Jānis Laizāns, Valentīna Rienika, Zinaīda Spruslāne, Dagnija Piterāne un ļoti daudzi citi Ciblas novada iedzīvotāji. Ar Ciblas vēsturi, skolas, muižas un baznīcas vēsturi iepazīstināja skolotāja Malvīne Loce.

Noslēpumiem un nostāstiem apvīta ir Eversmuiža un kapukalns. Par šīm vietām ikvienam Ciblas iedzīvotājam ir sava versija, kas mantota no iepriekšējām paaudzēm (nostāsti par apakšzemes eju no muižas uz kapukalnu u. c.).

Savākti ir vairāki simti nemateriālā kultūras mantojuma vienību, iepazīti cilvēki. Par atradumiem Ciblas pusē varēja uzzināt 2009. gada novembra beigās rīkotajā lauka pētījuma noslēguma seminārā, kur tika prezentēts CD „Cyblys meiklys” – bilingvāls izziņas un mācību materiāls, tā izdošanu finansēja VKKF.

Notikumi

2008./2009. studiju gadā četras RA filoloģijas programmas maģistrantes – Sandra Murinska, Inta Dziedātāja, Daina Rutkovska, Regīna Paegle – studēja Vītauta Dižā Universitātē (VDU) Kauņā (Lietuva). Starp RA, VDU un asociāciju „Lietuvas–Latvijas forums” ir noslēgts trīspusējas sadarbības līgums, kas paredz iespēju ne tikai studēt sadarbības partnera augstskolā vai apgūt praktiskās iemaņas, veicinot latviešu-lietuviešu tulkošanas tradīciju attīstību, bet arī vienā studiju laikā iegūt divu augstāko studiju iestāžu diplomus.

Maģistrantes sekmīgi apguva abu valstu maģistra programmas, izpildīja papildus prasības, kā arī izstrādāja maģistra darbus, kas ir starpnozaru pētījumi baltistikā: Sandra Murinska „Masu kultūras stereotipi latviešu un lietuviešu hiphopa dziesmu tekstos”, Daina Rutkovska „Ironijas izpausmes Vika un V. Landsberģa prozā”, Inta Dziedātāja „Laiktelpa Laimas Muktupāvelas pirmajos romānos: oriģinālvalodā un tulkojumā”, Regīna Paegle „Romantiķu V. Grēviņa un V. Mikolaiša-Putina dzejas mākslinieciskie krustpunkti”.

Minētos pētījumus atzinīgi novērtēja starptautiskā maģistra darbu aizstāvēšanas komisija, tāpēc trīs no šiem darbiem tika izvirzīti V. Strēlertes piemiņas stipendijas iegūšanai. Visi stipendijai izvirzītie darbi arī tika nominēti, tādēļ Rēzeknes Augstskolas filologi var būt lepnī, ka S. Murinskas, I. Dziedātājas, D. Rutkovskas darbs ir novērtēts arī valsts līmenī.

Aprīļa sākumā Mazirbē ir nodibināta LatBLUL (Latvian Bureau of Lesser Used Languages, *Latvijas reģionālo un mazāk lietoto valodu savienība*), kuras pamatmērķis ir pārstāvēt un aizstāvēt reģionālās un mazāk lietotās valodas Latvijā. Augusta sākumā savienība ir oficiāli reģistrēta Latvijas biedrību un nodibinājumu reģistrā. Oktobrī LatBLUL valdes priekšsēdētājs, Līvu savienības pārstāvis Jānis Mednis devās uz Ljuvardi (Nīderlande), kur notika kārtējais Eiropas Reģionālo un mazāk lietoto valodu savienības saiets, tā dienas kārtībā bija jautājums par LatBLUL uzņemšanu šajā organizācijā.

LatBLUL izveidotāji bija nodibinājums „Līvu fonds”, Latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures skolotāju asociācija, ko pārstāvēja Ilga Šuplinska, Anna Briška, Juris Viļums, Ivana N. Zavoloko vecticībnieku biedrība un Igaņu-latviešu kultūras biedrība (Alūksnes rajona veru valodas runātāji).

Tā kā LatBLUL dibināšanu lielā mērā inicēja EstBLUL pārstāvji, tad pirmais lielākais kopīgais pasākums notika jau šī gada maijā, kad LatBLUL pārstāvji piedalījās Tartu organizētajā seminārā par Eiropas Padomes „Eiropas reģionālo vai minoritāšu valodu hartas” (*European Charter for Regional or Minority Languages, Strasbourg, 05.11.1992.* <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/148.htm>) ratificēšanas iespējām Baltijas valstīs, primāri Igaunijā un Latvijā, kur etniskā sastāva neviendabība aktualizē daudzus minoritāšu un reģionālo valodu jautājumus.

Viens no LatBLUL pamatuzdevumiem šogad – virzīt latgaliešu valodas kā reģionālās valodas jautājuma risinājumu valsts līmenī.